

SEBESTYÉN KINGA

TÖRTÉNELMI ÖNARCKÉPEK ÚJRAGONDOLVA

Lőrinc László: *25 szelfi a reformok korából*

■ A *25 szelfi* könyvsorozat záródarabjaként jelent meg Lőrinc László történelemtanár és Rátkai Kornél grafikus *25 szelfi a reformok korából* című könyve, melynek műfaját meghatározni egyetlen szóval meglehetősen nehéz, de ugyanakkor elnagyolód munká is lenne. Lőrinc László neve ismerős lehet különböző történelmi tárgyú tankönyvekből, segédkönyvekből, történelmi cikkekből vagy éppenséggel a történelmi legendákat vizsgáló Tényleg.com weboldaltól. Látható tehát, hogy a szerző határozott történészi profillal rendelkezik. A kötet szakmai lektorai, Nagy Mariann és Repárszky Ildikó szintén történészek.

Adja magát tehát a megállapítás, hogy a *25 szelfi a reformok korából* nem más, mint egy, a reformok korának magyar vonatkozásban fontos történelmi eseményeit bemutató kötet, mely annyiban más a többi hasonló témát feldolgozó íráshoz képest, hogy modern, internetes műfajok keretében mutatja be a történelem kiemelkedő pillanatait. Ha azonban itt megállnánk, akkor sem műfaji, sem tematikus szempontból nem láthatnánk a kötet egyediségén, s ezzel együtt figyelemfelkeltő jellegén túl a könyv sajátos lehetőségeit, amelyek egyfelől a könyv szerkesztésmódjából, másfelől a tematikus sokszínűségéből származnak.

Utóbbi felől nézve a *25 szelfi*t, elmondható, hogy többet és mást is tartalmaz a könyv, mint azok az emblematis és mindenki által ismert reformkori események, amelyek fémjelzik a

korszakot, így például az 1848-as forradalom előkészítése és lefolyása, a gőzgépek feltalálásával a gépesítés vagy a bonyolult nemzetiségi kérdések. Helyet kapnak ezek mellett ugyanis olyan történelmi események és figurák is, akik amellett, hogy fontosak, a maguk nemében egyediek is, de a köztudatnak mégsem olyannyira ismert alakjai, mint Kossuth Lajos, Déryné Széppataki Róza, Tisza Kálmán vagy éppenséggel Petőfi Sándor. Jó példa lehet erre rögtön az előszót követő első rész, melyben Karacsné Takács Éva arról posztol, hogy Széchenyi István dedikált példányt küldött neki a *Hitel* egyik példányából. Széchenyi István neve senki előtt nem ismeretlen, sőt a *Hitel*t is többször említjük, akár az iskolai történelem- vagy irodalomórákon is, ugyanakkor feltételezhetjük, hogy Takács Éváról vagy lányáról, Karacs Terézről kevesebbet hallottunk, pedig korukban épp olyan újító gondolkodásúak voltak, mint ahogy Széchenyi. Takács Éva írónő volt, aki értekezéseiben a nők és férfiak azonos szintű taníttatásán és a koedukáción túl a parasztok iskoláztatása mellett is kiállt, s ez utóbbival gyakorlatilag ő is részese volt annak a hosszú programnak, ami bukácsolva ugyan, s több képviselőn és törekvő személyen keresztül végül elvezetett a rendek közötti szakadékok felszámolásához, ami a politikai helyzetet illeti legalábbis. Folytatva anyja gondolkodásmódját, Karacs Teréz 1846-ban olyan lánynevelő intézetet nyitott, amelybe nem csak nemesek lányait vette fel. Folytatva a

kevésbé ismert, de történelmi szempontból jelentős személyek listáját, egy későbbi fejezetben – s időben is később – jelenik meg például dr. Hugonnai Vilma, az első magyar orvosnő, aki még a zürichi egyetemen szerezhette meg csak az orvosi diplomát, de az ő szelfijéhez kommentál az akkor még gyermekként megjelenő Steinberger Sarolta, aki viszont az első olyan orvosnő lesz, aki magyar földön szerezhette a diplomát. Érdekes lehet még kitérni a reformkor legalapvetőbb politikai mozgásának, a jogegyenlőség megszerzésének és az ekörüli mozgásoknak a fő-, de ugyanakkor történelmileg névtelen szereplőire. Hosszú időnek kellett eltelnie a jobbágyok felszabadításától a különböző – a jobbágyokénál sok szempontból nem jobb sorban élő – törpebirtokosok, agrárproletárok, napszámosok, részes földművelők, summások, kubicosok vagy uradalmi cselédek csoportjainak kialakulásáig, de az ezen folyamatokról való beszédben is leginkább Széchenyi és Kossuth neve kerül elő, a parasztok névtelenek, arctalanok maradnak. Ez persze történelmi szempontból teljes mértékben legitim, semmi meglepő nincs abban, hogy azoknak az egyébként messze nem paraszti sorból származó férfiaknak a neve fémjelzi a jobbágyfelszabadítás elindítását, akik ezért politikai és közvéleményformálási szinten is képesek voltak tenni, s nem azoké, akiknek az élete teljesen gyökeresen megváltozott ekkor. És éppen ebben rejlik a *25 szelfi* sajátossága, a lehetőség, amit magában hordoz, hogy nevet és arcot adjon ezeknek a parasztoknak, aminek következtében az olvasó jóval közelebb kerülhet a nagy reformkori változtatások konkrét, mindennapi lecsapódásának megértéséhez, a sokféle perspektívához, amiből ezt a kérdést látni lehet, sokszor egészen az egyéni preferenciák szintjéig. Ez pedig a történelmi összefoglaló szakkönyvek kereteibe sokszor nem fér bele, s a laikus olvasó talán nem megy el addig, hogy erről szóló szaktanulmányokat keressen. Lőrinc könyvében azonban János, az uradalmi

cseléd és Mári, az alkalmi munkákból élő parasztcsalád tagja azon vitatkoznak, hogy mi a fontosabb: nagyobb létbiztonságban, de egyszerre az úrnak való nagyobb kiszolgáltatottságban vagy szabadabban, de szezonról szezonra élni.

A tematikus sokszínűség és a történelmi nagy narratívák mögé való benézés felől érdemes lehet megemlíteni azt is, hogy a kötetben helyet kapnak olyan vetületei is a magyar reformorkoroknak, amelyek éppen hogy alulnézetből mutatják meg az újító mozgalmakat és azok bizonyos perspektívákból nagyon is negatív következményeit. Ha az anyanyelvű iskoláztatásra gondolunk például, mindannyiunknak Eötvös József jut eszünkbe, aki 1868-ban Deák Ferencsel együtt megszavaztatta a nemzetiségi és népiskolai törvényt, ami először magyarok és nem magyarok számára is biztosította az írni-olvasni tanulást. Később azonban egyre szigorodtak a nyelvoktatásra vonatkozó rendeletek, s ez oda vezetett például, hogy szlovák kisgimnáziumok zártak be sorra. Ennek egy megelőző lépéséről „posztol” 1879-ben Pávol, a szlovák kisiskolás, akinek iskolájába magyar tanítót helyeztek, akivel nem tudnak szót érteni. A gyerekek persze élvezik a helyzetet, de a kommentelők között megjelenik az ekkorra már halott Eötvös is, és emlékezteti Grünwald Béla politikust, hogy azzal, hogy a magyar nyelvet teszik mindenhol kizárólagossá, éppen hogy a népiskolai törvény lényegét lehetetlenítik el.

A tematikus sokszínűség felől nézve utoljára megemlíteném még a kötet szépirodalmi vonatkozásait is. Magyar vonatkozásban a reformkor olyan korszaknak számít, melyben az irodalom, a közélet és politika egészen szorosan tudott összekapcsolódni adott esetekben, így például Petőfi Sándor esetében is, aki természetesen maga is „posztol” a könyvben. Ugyanakkor olvashatunk a nőkre tett elmarasztaló megjegyzéseket Madách Imrétől, regényeire való utalásokat Jókai Mórtól, de megjelenik Arany János híres „Gondolta a fene!”

mondata is. Ezen utalások vagy idézetek felismerése kétségkívül hozzáad az olvasmányélményhez, ugyanakkor néhol kissé erőltetettnek hatnak, így például, amikor Petőfi a Vörösmartyval és Vahot Imrével való beszélgetése végére szinte teljesen kontextus nélkül írja be, hogy nyugtalanodik amiatt, hogy mi lesz, ha ágyban, párnák közt hal meg, ami egyértelmű utalás az *Egy gondolat bánt engemet* című versre, de a beszélgetés nem legitimálja, és előre sem vetíti azt az élethelyzetet, amelyben Petőfinak ez a gondolata helyet kaphatna.

A következőkben a tematikus megközelítésről továbblépnek a kötet szerkesztésmódjában rejlő lehetőségek bemutatására. Akik ismerik a sorozat előző darabjait (*25 szelfi az Árpád-korból*, *25 szelfi a török korból*, *25 szelfi a felvilágosodás korából*), azoknak ismerős már a kötet sajátos szerkesztésmódja, s könnyen elboldogulnak a képregényes, illusztrációs, „kommentszekciós” és rendhagyó szedésű szövegrészeket sorozatában. Ugyanakkor a szerzők éppen úgy, ahogy az előző kötetek esetében, itt is figyeltek arra, hogy a fülszövegbe ne csak figyelemfelkeltő, a könyv elolvasásához kedvet hozó gondolatok kerüljenek, hanem egyúttal olyan fontos információk is, amelyek segítik az olvasók eligazodását a kötetben.

A könyv – amint a címe is jelzi – huszonöt „szelfiből”, azaz huszonöt különálló, de mégis összefüggő fejezetből áll. Rátkai Kornél grafikus jóvoltából minden ilyen részt egy-egy reformkori „szelfi” vezet be, amelyet aztán a kortársak képre érkező kommentjei követnek általában 3–4 oldalnyi terjedelemben. Ezek után következik minden esetben egy kétoldalas, *Hogy volt, hogy nem volt...* című zárórész, melyben a szerző elmondja, hogy a képen látottakból és kommentekben olvasott részekből mi az, ami valós, mi az, ami nem egészen úgy igaz, ahogy ott áll, esetenként mi az, ami egy későbbi időpillanatban lesz igaz, vagy mi az, ami teljes mértékben kitaláció, s célja csak az adott rész színesebbé tétele. Az egyes részek felépítését tekintve annyi-

ban hoz újítást a tárgyalt kötet a *25 szelfi* sorozat előző részeihez képest, hogy nemcsak a képpozitolás és kommentelés formáit emeli be a könyvbe, hanem él más internetes, pontosabban közösségi médiás műfajokkal is. Így jelenik meg például az *Épül a lánchíd* című részben az építkezések vezetésével megbízott skót mérnök, Adam Clark live közvetítése az Instagram-profilján, ami nem kevésbé izgalmas eseményeket közvetít, mint a Dunán felállított, a hidat tartó kőépítményeknek keret adó körgátak első nagy próbája. Ez nem volt más, mint amikor a folyón felszabadozott a jég réteg, s a hatalmas jégdarabok megindultak a Dunán. Hatalmas súlyuknál fogva komoly erővel csapódtak a facölöpökből álló körgátaknak, így téve próbára az építmények ellenállóképességét. A *Hol volt, hol nem volt...* részből pedig az is kiderül, hogy Adam Clark ténylegesen az egyik gát tetején tartózkodott a jelzett napon, de ugyanezt az információt garantálja gyakorlatilag a live műfaja is. Hasonló példa, amikor Kossuth Lajos szerkesztőként úgy reklámozza a *Pesti Hírlapot*, s abból is leginkább a jobbágyok felszabadítását jelentő örökvaltságot, hogy a lappal kapcsolatos kihívást, közösségi médiás nyelvvvel szólva *challenge*-t indít, melynek követelményei következők: a kihívásban részt vevő fizessen elő az első európai, nemzeti, liberális, modern magyar újságra, fotózza le magát a hírlappal és egy felszabadított jobbágyval, készítsen tudósítást a megújítás történet visszaélésekről. Az olvasónak mindenképpen mosolyt csalnak az arcára a kihívás feltételei, ugyanakkor már ennyiből is körvonalazódni tud az a kossuthi álláspont, amely egy polgári Magyarország felépítését tűzte ki célul, példát véve a nyugati, főként francia eseményekről. Eből a példából jól látszik az, ami a könyv egyik erősségeként emelhető ki, mégpedig az, hogy a szerző, kihasználva a közösségi média adta műfajok lehetőségeit, plasztikusan, ugyanakkor tömörítve tud elmondani különben igen komplex, történelmi szempontból

fontos mozzanatokot. A challenge feltevélei egyszerre foglalják magukba a jogegyenlőség felé való haladás megalapozó lépését, az összefogás fontosságát, a *Pesti Hírlap* mint információs és kommunikációs csatorna jellegéből adódó lehetőségeit, s a kihívás műfajaként Kossuthnak azt a törekvését, hogy gondolatait minél szélesebb körökhöz, minél gyorsabban szeretne volna eljuttatni.

A *25 szelfi* sorozat, s így annak záródarabja esetében is meg kell említeni a humort, ami főként nyelvi, de helyzetkomikumként is markánsan jelen van a kötetben. A nyelvi komikum szintjén nyilvánvaló a történelmi alakok szlenghasználatában rejlő humor, ami egyben kihívás is az olvasónak, hiszen tudjuk, a szleng az egyik legtöbbet és leggyorsabban változó nyelvváltozat, így megértése biztos, hogy nem teljes mértékű a kötet összes olvasója esetében. Mindemellett felhívnam a figyelmet azokra a szöveghelyekre, ahol a korabeli dokumentumokat nagyon jól ismerő szerző olyan korabeli idézeteket vagy szavakat illeszt be jó érzékkel a kommentekbe, amelyek önmagukban humorosak, s egyszerre nagyon is informatívak. Így például az egyik kommentelő neve Sohamozdy lesz, aki minden reformtörekvés esetében az úgynevezett troll kommentelő szerepébe bújik, s mindent ellenezve válogatott sértések sorozatával bombázza a többieket. A név természetesen beszélő név, Széchenyi találmánya. A helyzetkomikumra is több példát találhatunk, csupán egy olyan helyet emelnék ki, ahol ez nagyon jól látszik. Petőfi posztja alá felesége, Szendrey Júlia is kommentel, s hozzászólásaiból a férjét féltő feleség hangja hallatszik ki. Néhány fejezettel később a kor másik nagy szerzőjének, Jókainak a felesége, Laborfalvy Róza viszont idegesen hazaparancsolja a kártyázó férjét, mielőtt az ismét megszavazna valami olyasmit, amire kártyapartnerei rábeszélnek. A különbség nemcsak humoros, hanem közvet-

ve rámutathat például arra az irodalomtörténetben is sokat vizsgált tényre, hogy a Jókainál nyolc évvel idősebb úttörő színész nő maga is markánsan jelen volt a közéletben, értette a politikai mozgásokat, azok esetleges következményeit.

Írásom elején azt állítottam, hogy nehéz lenne olyan műfajjelölő terminust találni, amivel a tárgyalt kötetet illethetnénk. A könyvet bemutató írásom végén úgy gondolom, inkább a másik út lehetséges, elmondani, hogy milyen műfajok keresztmetszete a kötet. Ebben segíthet az is, ha megnézzük, kikből állhat a *25 szelfi* célközönsége. A könyv nem rendelkezik olyan ajánlóval, ami ezt meghatározná, ugyanakkor a fiatalok mindennapi kommunikációs platformjait mintázó posztolós, kommentelős forma, a nagy, színes illusztrációk, s nem mellesleg a szerző tanári profilja mindenképpen arra mutat, hogy tanulóknak szánt könyvről beszélhetünk. Ugyanakkor, ha valami a tanulóknak szánt, épp annyira olvasóközönségének tekintheti a tanári réteget is. Ebben az esetben elsősorban nyilván a történelemtanárokat, de ugyanúgy az irodalomtanárokat is, nemcsak a már említett irodalmi utalások miatt, hanem például azért is, mert éppen azt a háttérrel segít megérteni, ami mondjuk ahhoz kell, hogy Jókai Baradlay Jenőjében felismerhessük Tisza Kálmán alakját, aki miniszterelnökségre kerüléséhez lemondott programjának '48-as elemeiről. A kötet ezenkívül szolgálhat olyan olvasmányként is, amelyik további kutatásra ösztönzi kézbe vevőjét, talán éppen azon témák jobb megértése érdekében, amelyekről nem hallunk sokat a reformkorból, s amelyekre több példát is hoztam írásom elején. A *25 szelfi a reformok korából* tehát valahol félúton helyezkedik el a történelmi szakkönyv, az iskolai segédanyag, a tudomány-népszerűsítő írás, a történelmi enciklopédia és a szórakoztató olvasmány között, ilyenként pedig sajátos alkotás.